№ 101 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍԻ 12

1902

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍԻ 12 № 101

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կիրակի, Մայիսի 12-ին

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐՁԱՅԻ

մահվան քառասունքի առիթով, Կուկիայի կաթոլիկաց ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցում տեղի կունենայ պատարագ եւ հոգեհանգիստ, որի մասին հանգուցեալի ազգականները յայտնում են բոլոր այն անձանց, որոնք ցանկանում են յարգել նրա յիշատակը: Պատարագի սկիզբն է ժամը $12^1/_4$-ին, իսկ հոգեհանգիստը՝ ժամը 1-ին: 2—2

Յովհաննէս Մինասեան Ունանեանց ցաւօք սրտի յայտնում է բարեկամներին եւ ազգականներին իր անմոռանալի կնոջ

ՄԱՐԻԱՄ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՈՒՆԱՆԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 8-ին, Ներքին-Ագուլիսում: Հոգեհանգիստը կը կատարվի կիրակի, ամսիս 12-ին, ս. պատարագից յետոյ, Բեթղեհէմի ս. Աստուածածնի եկեղեցում: 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրանկար. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Իտալիայում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

—

Մի ժամանակ, երբ մեր գրականութիւնը ամբողջովին պատկանում էր միայն վանքին ու երկնքին, հայ ժողովուրդը, ապրող, ողբացող, ծիծաղող ժողովուրդը, հիացմունքով խմբվում էր աշուղների չուրջը:

Աշուղը «խալխի նօքարն» էր, այսինքն հասարակաց ծառայ: Նա չունէր սեփական շահեր, ամբողջովին նուիրված էր իր ժողովրդին: Հիւսում էր սրտի ու հոգու հետ խօսող տաղեր, նուագում էր եւ երգի ու երաժշտութեան հրաշքներով սիրոյ, գեղեցկութեան, վշտի եւ ուրախութեան ձայներով յուզում էին մարդկանց սրտերը, փափկացնում էին այդ սրտերը, դաստիարակում էին նրանց: Աշուղը—դա հրապարակական գեղարուեստն էր. նա ապրում էր փողոցներում, նստում էր խնճոյքների մէջ, թափառում էր գիւղից գիւղ, քաղաքից քաղաք եւ ամեն տեղ ճաշակել էր տալիս ժողովրդին երկնքից տուած շնորհքի, տաղանդի քաղցրութիւնը:

Այդ անպաճոյճ, ցնցոտիներով պատած, աղքատութեան տակ ճնշված գեղարուեստը ամեն տեղ յարգանքի էր հանդիպում: Նրան էր դիմում սգաւոր այրին, նրան էին ականջ դնում սիրահարված սրտերը, նրան էր որոնում աշխարհի անարդարութիւններից տանջված եւ հանգստութիւն, բարոյական նեցուկ որոնող սիրտը: Աշուղն էր, որ շատ անգամ յանձն էր առնում հին մարգարէների դերը եւ խօսքով, հեղնութեամբ դատապարտում էր հասարակական մեղքերը, կառավարողների եւ դատ անողների անիրաւութիւնները: Նա էր պաշտպանում որբի, հարստահարվածի դատը, խայտառակում էր գողին ու աւազակին:

Գեղարուեստը տիրում է մտքերի վրա. արեւելեան ահեղ բռնաւորներն անգամ, որոնք աշխարհներ էին թաղում արիւնի եւ արտասունքների մէջ, գլուխ էին իջեցնում երգի, երաժշտութեան առջեւ, ընդունում էին գեղարուեստից ապտակներ, արդարադատ լինելու հակումն էին զգում ոգեւորված երգչի ազդեցութեան տակ:

Որքան պատուաւոր, գրաւիչ պիտի լինէր աշուղի դրութիւնը: Յիշեցէք բանաստեղծի տողերը.

Աշուղի լեզուն դըրխտն է ասում ամեն մի բանին,
Իր անմեղ հոգին օսկով չի ծախում նա Սամոնային.
Միշտ մէկն է ասում նա՝ թէկուզ եարին, թէկուզ
դուշմանին,
Չի վախնում խօսել դըրխտն առաջի ահեղ սուլթանին:
Աշուղն ամենի խաթրին գլուխը ղուրբան է դընում,
Տխրած ու տեանի ինքն էլ նրա հետ անկեղծ է
տխրում,
Ծիծաղողի հետ ինքն էլ է իսկոյն ուրախ ծիծաղում.
Հաղով ծնել է մօրը արգանդէն, հաղով է մեռնում…

Յիշեցէք եւ այն, ինչպէս է ամբոխը պաշտում աշուղին.

Աշուղ, բլբո՞ւլն է քեզ աւանդել իր քաղցր լեզուն,
Քրովբէ՞ն է դիպել իր սուրբ մատերով քու սիմ
լարերուն.
Քու սուր բերանո՞վն Եարաբ խօսո՞ւմ է Արքան
իմաստուն,
Անցածն ու գալուն քեզ ո՞վ է յայտնել, ո՞վ սանուս գիտուն…

Բայց ահա մի փոքրիկ դէպք այդ «սանուս գիտունների», «անցածն ու գալուն» իմացողների կեանքից:

Մեռնում է ժողովրդական երգիչ Քիչիկ-Նովան: Նրա կինը, սուգի հենց առաջին օրերում, հաւաքում է իր մարդու թղթերն ու «դավթարը», գցում է վառած թոնրի մէջ: Բոցերը լափում են երգերը: Ինչն էր ստիպում խեղճ այրին այդպիսի անգթութիւն կատարել այնպիսի մի ժամանակ, երբ հանգուցեալի թողած իւրաքանչիւր յիշատակը պիտի սուրբ, նուիրական, պաշտելի լինէր նրա համար:

Ահա այստեղ է իրականութեան ամբողջ դառնութիւնը: Այդ կինը ունի մի որդի եւ վախում է թէ նա կը գնայ իր հօր ճանապարհով, կը դառնայ «խալխի նօքար», ուստի ոչնչացնում է նրա հօր թողած միակ ժառանգութիւնը—երգերը:

Հարցնենք այդ սեւազգեստ այրուն. իրաւունք ունի՞ նա այդպէս վարվելու: Եւ դուք կը տեսնէք, որ իրաւունք, այո, ունի: Հասարակաց ուրախութեան եւ վշտին նուիրված աշուղը, իր կոչման, իր ներքին ձայնին ամբողջովին գերի դարձած երգիչը, ի հարկէ, գովասանքներ էր լսում ունկնդիր ամբոխից, լացցնում էր շատերին, հրճուանք եւ վայելչութիւն էր պատճառում շատ շատերին: Նա փառք ունէր, նա անուն ունէր: Բայց ինչ օգուտ դըրանից նրա խեղճ ընտանիքին:—Ոչինչ, ի հարկէ: Մոռանալ տուն ու ընտանիք, մոռանալ ամեն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Ուղեւորի թռուցիկ տպաւորութիւններ)

XIV

Դարձեալ դէպի Իտալիա…

Ուղիղ մի տարի առաջ մեկնելով Վենետիկից, միանգամայն եւ Իտալիայից, ես չէի էլ կարող երեւակայել, թէ հնար պիտի ունենամ վերստին այցելել Վիրգիլիոսի, Դանտէի, Լէօպարդիի եւ Գարիբալդիի հայրենիքը: Այն ժամանակ ես ի սրտէ ցաւում էի, որ «Իտալիայում» խորագիրը կրող իմ նամակները միայն այդ երկրի հիւսիսային երկու քաղաքների չուրջը դարձան եւ ես անկարող եղայ տեսնել նրա հարաւը իր փարթամ բնութեամբ, իր հարուստ յիշատակարաններով: Եւ այդ ցաւը հասկանալի է: Եւրօպական ոչ մի երկիր իր զարմանալի պատմութեամբ եւ իր վերածնութեան գեղարուեստով այնքան չէ օրօրում երազող մանկութիւնը, յափշտակվող երեւակայութիւնը որքան Իտալիան:

Ժողովուրդներ կան, որոնց պատմութիւնը կարծես զարմանալի առեղծուածների մի շղթայ լինի, որոնք չը գիտես ինչ մի մոգական ուժով կապում են իրանց ճակատագրին այնքան օտար գոյութիւններ, երկնակամարից՝ երկնակամար բաղդեր են տնօրինում, յաղթութեան արիւնոտ կոթողներ են կանգնեցնում այնքան դամբարանների վրա եւ ի վերջոյ դընում են մեռնելու այնտեղ, ուր իրանցից առաջ այնքան ազգեր են թաղել իրանց մեծութեան եւ փառքի գինովութեան չրջանում: Համաշխարհային ամբողջ պատմութեան մէջ չը կայ եւ ոչ մի երկիր, որի փառքի բարձրութիւնն այնքան բաղդեր տապալած լինի, եւ որի անկումն այնքան մեծ եւ այնքան ողբերգական լինի, որքան Իտալիան: Չը կայ եւ ոչ մի ժողովուրդ, որ փառքից յղփացած եւ տառապանքներից յոգնած մերթ արեան եւ մերթ կրօնական ու գեղարուեստական էկստազի մէջ իր հոգեկան եւ մտաւոր ամբողջ կարողութիւնը մաշած լինի՝ որպէս իտալական ժողովուրդը: Ինչքան եւ հնար լինի Իտալիայի պատմական ճակատագիրը բացատրել մարդկային հասարակական կեանքը ղեկավարող օրէնքների տրամաբանութեամբ, այդ երկրի աշխարհագրական բացառիկ դիրքով, իր կլիմայով եւ դրանց յարակից պայմաններով, այնուամենայնիւ նա կը մնայ բոլոր դարերի մարդկութեան համար որպէս մի զարմանալի երազ, որ սակայն այնքան իմաստուն դասեր է պարունակում դժբաղդ եւ երջանիկ ժողովուրդների համար:

Անչափ մեծութիւնն ու անչափ դժբաղդութիւնը, ամենագրաւիչ երգն ու ամենադառն արցունքը բաժին ընկաւ Միջերկրականի պառաւ թագուհուն, անցեալ փառքն ու ցաւը հաւասարապէս մեծ, հաւասարապէս անօրինակ դիւթում եւ քաշում են մարդու որպէս դիւթական գաղտնիքներից խօսող հրեաւուրց սիբիլաներ: Ահա այդ փառքն ու ցաւը, այդ երգն ու արցունքը իրանց մամռապատ քարերի վրա կրող յիշատակարաններն էին գրաւում ինձ եւ բաղդին հաճելի եղաւ, որ ինձ համար նուիրական դարձած այդ իղձը կատարվի:

Դարձեա՛լ դէպի Իտալիա: Վերստին ողջո՜յն քեզ, հայրենիք նոր գեղարուեստի, նոր կեանքի, հայրենիք բոլոր նրանց, որոնք գեղեցիկն ու վսեմն են փնտռում, որոնք ճանաչեցին փառքի ազնիւ հպարտութիւնը եւ անկման բոլոր դառնութիւնն ու ցաւը, որոնք անարդարութեան եւ այլ ոճիրների հանդէպ նուիրական ցասումն են կրում կրծքերի տակ, տառապում են քեզ ծանօթ, քո լացած ցաւերով եւ քեզ պէս դէպի վերածնութիւն, դէպի լոյս, դէպի իդէալն են դիմում, ողջո՜յն քեզ…

—

Ապրիլի սկիզբն է. գարնան առաջին թափը Ֆրանսիայի հարաւում Էքս-լէ-Բէնի եւ Մօդանի չրջակայքի լեռները ծածկել է կանաչով: Դաշտանկարները գրաւիչ են, ճանապարհորդութիւնը հաճելի: Գնացքը լիքն է Իտալիա գնացող ճանապարհորդներով. կայարաններում երբ լռում է անիւների դղրդը, լսվում է երգ, ծիծաղ, ուրախաձայն խօսակցութիւն. բնութիւնը տրամադրում է:

Ճանապարհորդները նման են աշնան տերեւների, որ մի ուժեղ քամի պոկում է ծառերից, հաւաքում է մեծ ճանապարհի վրա, խաղում է նրանց հետ մի առժամանակ, քշում է առաջ եւ ապա կարծես ձանձրացած՝ ցրիւ է բերում չորս կողմում: Եւ այդ տերեւները տարվում են տարածութեան մէջ այլ եւս երբէք իրար չը հանդիպելու համար: Եւ սակայն այս փախչող դէմքերը, ժամանակի մէջ անյայտացող այս ստուերները այնքան հետաքրքիր է դիտել իրանց շարժումներով, իրանց ժեստերով, խօսակցութիւններով, անգամ իրանց խաղաղութեան մէջ: Ամեն մի մարդ մի աշխարհ է. սերերի մի զոյգը՝ մի մարդկութիւն:

Ուղեկիցներս են երկու իտալացիներ, մի շատ ջահիլ կին եւ մի նոյնքան ջահիլ երիտասարդ, համարեա երկու երեխաներ, որոնց ըստ երեւոյթին բաղդը կապել է իրար: Դժուար է իմանալ՝ երիտասարդ ամուսիննե՞ր են սրանք, թէ սիրահարներ, որոնք թափառում են երկրից երկիր եւ իրանց սէրը համեմում նորանոր հոգեկան ցնցումներով, անծանօթ վայրերի, անսպասելի ծանօթութիւնների, անակնկալ դիպուածների պատճառած հաճոյքով: Ով եւ լինեն՝ նրանք իմ աչքում ամուսիններ են, որովհետեւ սիրում են իրար ամենաքնքոյշ սիրով, իսկ սէրից դուրս ոչինչ չը կայ, որ կարողանայ սրբագործել սեռերի կապը: Բոլոր նախապաշարմունքները, մօրալի բոլոր թիւր հասկացողութիւնները, կեղծ վայելչութեան, խորամանկ, շահագրգռված փարիսեցութեան ստեղծած բոլոր արգելքները վերջ ի վերջոյ պիտի փշրվեն այն կարծր, անխորտակելի ժայռի վրա, որի տակ միահեծան բնութիւնը դարբնում է իր անյաղթելի օրէնքները եւ որի անունն է՝ «սէր»: Առաջին սէրն է. իմ ներկայութիւնը հազիւ է մի փոքր չափաւորում հայեացքների բոցը, շարժումների պերճախօսութիւնը. նրանք նման են զոյգ սիրահար աղաւնիների. որոնք կղզում են անդադար, իրար կողքի են սեղմվում, իրար են քսվում թեւերով, որովհետեւ ուրիշ կերպ չեն կարող անել, բնութիւնն է խօսում:

Անծանօթ անգլիացուն եւ գերմանացուն պէտք է ներկայանալ մի ընդհանուր ծանօթի միջոցով. իտալացին ինքն է ներկայանում:

—Մենք Պարիզից ենք գալիս, շատ բան տեսանք, ասում է երիտասարդը առանց կանխաւ ծանօթանալու, գնում ենք Իտալիա. պարոնը երեւի նոյնպէս գնում է Իտալիա, այնպէս չէ՞, մինչեւ Տուրին կարող ենք ընկերանալ:

Կինը ժպտում է, միանալով իր ամուսնու արտայայտած ցանկութեանը: Ես համաձայն եմ: Նրանք անմիջապէս հետաքրքրվում են ինձանով, ինչ ազգից եմ, ո՞ւր եմ գնում, ապա իրանք են պատմում զանազան յիշողութիւններ իրանց կեանքից, միանգամայն անտարբեր, թէ ինձ հետաքրքրո՞ւմ է արդեօք: Ահա վրա է հասնում երկաթուղու գիշերը, բոլոր գիշերներից ամենաանախորժը, անխորհուրդ հսկումի, անօգուտ չարչարանքի մի վատ գիշեր: Իտալական երկաթուղին աւելի է ծանրացնում վիճակներս. շոգեկառքերը ցնցվում են, աղմուկը դժոխային է, օդն անտանելի, ամեն կողմ կեղտ ու մուր, եւ այդ բոլորի վրա աւելանում է քունը, անյաղթելի խեղդող քունը, որին չը գիտես ինչպէս բաւականութիւն տաս: Ուղեկիցներս, երկու շատախօս թռչնիկների պէս, անդադար կչկչում են. բոլոր անյարմարութիւնները, բոլոր նեղութիւնները կարծես նրանց համար ոչինչ են. չէ՞ որ ջահիլ են ու սիրում են իրար: Նրանք անդադար պատմում են ինձ Պարիզում իրանց տեսած թատրօնների, միւզէյների, բուլվարների, այգիների մասին՝ զարմացած երեխաների պէս. պատմում են խիստ զուարճանալով նաեւ փողոցային ծիծաղաշարժ երեւոյթների մասին:

—Իտալիա ցոյց տուր պարոնին մեր թռչուններ:

Իտալիան, ջահիլ կինն է. բարձրահասակ ու գեղեցիկ, թուխ, երկար մազերով, դալար ու նուրբ իրանով, իսկ եւ իսկ Իտալիա: Ծոգե-

մի նիւթական շահ, ապրել երգերով, մինչդեռ ապրողին հարկաւոր է եւ հաց ու ջուր—այնպէս է գեղարուեստը, այսպէս պիտի լինի նա, որպէս զի ժողովուրդը սիրէ նրան, հիանայ նրանով, ոգեւորվի։ Եւ խեղճ կինը։ Ո՞վ գիտէ, քանի քանի անգամ նա վշտի, զրկանքի դառն արտասուքներ կը լինի թափած իր դատարկ տան մէջ այն իսկ րօպէին, երբ նրա ամուսնու երգը դրսում դիւթում ու յուզում էր մարդկանց։ Եւ նա իր խելքով վճռեց այսպէս. գեղարուեստը դատարկ փառք է տալիս, քաղցած թողնելով ընտանիքը. լաւ կը լինի, որ իր որդին դատարկ փառք չունենայ դրսում, բայց դրա փոխարէն ունենայ մի կուշտ ընտանիք...

Կարո՞ղ էք դատապարտել այդ կնոջը։ Ի՞նչ սրտով, ի՞նչ իրաւունքով կարող էք դատապարտել։

Նա չուզեց, որ իր որդու կինն ու երեխաներն էլ իր եւ իր երեխաների նման քաղցած ու անօգնական մնան։ Նա գիտէր, որ իր տան երջանկութեան թշնամին այդ գեղարուեստն էր ու գցեց այդ թշնամուն վառ թոնրի մէջ, սպանեց նրան։ Թուցէ այդպիսով նա ձեռք բերեց իր որդու ընտանեկան երջանկութիւնը։ Վնասվեց, ի հարկէ, հասարակութիւնը, նա զրկվեց Բիչիկ-Նօվայի երգերից։ Բայց դրա մեղքը ո՞ւմ վրա է։

—Հասարակութեան եւ միայն հասարակութեան։

Ինչո՞ւ ես ձեզ պատմեցի այս դէպքը, ընթերցող։ Ի՞նչն էր, որ ինձ յիշեցրեց այս հին, մոռացված իրողութիւնը։

Անցեալ օրը ես մտայ մեր նկարիչ Բաշինջաղեանի պատկերահանդէսը։ Մեծ հաճութեամբ ես այնտեղ ժամեր անցկացրի։ Մարդը աշխատել է լաւ, շատ լաւ։ Եօթանասուն ութ հատ մեծ ու փոքր նկարներ են հանդէս դրված. Փառքի Տաճարի ամբողջ կէսը, մի մեծ դահլիճ, բռնել է այդ պատկերահանդէսը։ Մեծ ու փոքր կտաւներից ձեզ նայում է բնութիւնը իր բազմատեսակ տեսարաններով։ Քանի՜ քանի՜ կտորներ է խլել նկարչի վրձինը բնութիւնից. հրաշալի օդ, լոյս, խաւար, արտ, անտառ, աւերակ, ծով, լուսին, արեգակ, ձոր ու գետ, ծմակ ու հին ամրոց... Նայել կարող էք երկար, երկար։ Մի դահլիճի մէջ այնքան բնութիւն կայ, որ կարելի է թարմանալ, վայելչութիւն զգալ, մտածել որքան կամենում էք—Յոգնել, միանմանութիւն զգալ չէ կարելի։

Եւ նայում են, տեսնում են։ Պատկերահանդէսը այցելողներ շատ կան։ Կարծեմ երկու ամսից աւել է, ինչ բացված է պատկերահանդէսը, բայց այժմ էլ, փակվելու վրա դեռ տեսնում էք շատ մարդկանց, որոնք տպագրած ցուցակը բռնած մի պատկերից միւս պատկերին են անցնում, նայում։

Նկարիչը կարող է հպարտութեամբ նայել իրան։ Նա արել է, աշխատել է, նա ամբողջովին իր կոչման է նուիրված, միայն գեղարուեստն է ճանաչում եւ նրան է ծառայում։ Կանգնեցէք մի անկիւնում եւ տեսէք, թէ ինչպէս է ազդում նրա վրձինը այցելուների վրա։ Այն լարված ուշադրութիւնը, որ ցոյց է տալիս իւրաքանչիւր դէմք, այն անշարժ դիրքը, որ բռնում է ամեն մէկը պատկերի էութիւնը լաւ ըմբռնելու համար, շատ լաւ ցոյց են տալիս, որ գեղարուեստը խօսեցնում է մարդու սիրտը, գրաւում է, ներշնչում է քաղցրութիւն, վայելչութիւն, հանգստութիւն։ Յաճախ լսում էք շշուկով խօսակցութիւն նայողների մէջ եւ իմանում էք, որ նրանք կատարելապէս գոհ են, հիացած են։ Եւ այդ բոլորը տեսնելուց յետոյ դուք ուզում էք սեղմել նկարչի ձեռքը, շնորհակալութիւն յայտնել նրան այն քաղցր ժամերի համար, որ նա տալիս է ձեզ իր այդքան կտաւներով...

Բայց ես հէնց այդտեղ, գեղարուեստի այդ տաճարում, յիշեցի Բիչիկ-Նօվայի կրակված երգերը, նրա կնոջ տրամադրութիւնը։

Նոյն վաղեմի իրողութիւնն էր կանգ՚նած իմ առջեւ, մերկ, անհրապոյր, սպանիչ, գերեզմանական։

Նկարիչը ցոյց է հանել իր շնորհքի պտուղները։ Նայում են նրանց, հիանում են, բայց ոչ ոք չէ յիշում, որ նկարիչը օդով կերակրվող մի էակ չէ։

Միայն մի քանի փոքրիկ, էժանագին պատկերների կողքին դուք գտնում էք մակագրութիւն—«ծախված է»։ Մնացածները նայում են իրանց շրջանակների միջից եւ ասում են ձեզ, որ միայն պլատոնական հիացմունքի են արժանացել եւ իրանց ստեղծագործողը պիտի միայն դրանով էլ բաւականանայ...

Պատկերահանդէսը բացվում է այն նպատակով, որ հասարակութիւնը տեսնէ գեղարուեստը, զգայ հաճութիւն եւ մի եւ նոյն ժամանակ խրախուսէ արուեստագէտին։ Մեր հասարակութիւնը անում է այդ բոլորը, բայց մոռանում է ամենագլխաւորը, այն, որ խրախուսանքը պէտք է խօսքից ու ձայնից մի քիչ էլ դէնը գնայ, որ արուեստագէտը ոչ միայն հիացական բացականչութիւնների, կեցցէների է կարօտ, այլ եւ նիւթական մի այնպիսի դրութեան, որի մէջ նա կարող լինէր հանգիստ նուիրվել իր արուեստին եւ նոր ու նոր կտաւներ դուրս բերել հասարակութեան առաջ։

Պ. Բաշինջաղեան իր պատկերների ցուցակի մէջ նշանակել է եւ պատկերների արժողութիւնը։ Բացի մի հատ մեծ պատկերից, որ գնահատված է 2000 րուբլի, մնացածների գները տատանվում են 15—500 րուբլիների մէջ։ Նայում էք ծախված պատկերներին եւ տեսնում էք, որ դրանցից ոչ մէկի գինը 100 րուբլուց չէ անցնում։ Դա նշանակում է, որ պատկերներ գնողները եղել են այնպիսի մարդիկ, որոնք մեծ միջոցներ չունեն, բայց գիտեն իրանց ունեցածի մի մասը տալ գեղարուեստին, զգացմունքին։

Աւելի բարձր գին ունեցողները մատչելի են, դժբախտաբար, միայն հարուստ, բուրժուա դասակարգին։ Եւ ահա այդ դասակարգն էլ հանդէս է եկած այստեղ, Փառքի Տաճարում, իբրեւ քարասիրտ ու անզգայ մի զանգուած։ Ուզո՞ւմ էք ճանաչել մեր կրեսոսներին—վաղը գնացէք Փառքի Տաճարը, մի անգամ էլ նայեցէք Բաշինջաղեանի պատկերներին։

Դուք այդտեղ կը զգաք շատ եւ շատ բան։ Նայեցէք այն պատկերին, որ ներկայացնում է Անիի մայր եկեղեցին։ Սիրուն է, արժէ 400 րուբլի։ Զորս հարիւր... Ի՞նչ բան է այդ գումարը մի հարուստի համար. դա բաւական էլ չէ նրա կնոջ մի զգեստի համար, որ կարվում է մի հարսանիքի, մի պարերեկոյթի առիթով։ Բայց այստեղ գումարը ահագին բան է երեւացել բուրժուային եւ վաղը, միւս օրը պ. Բաշինջաղեան, փակելով իր պատկերահանդէսը, չը պիտի էլ իմանայ թէ ուր պահէ, ուր դնէ այդ պատկերը։ Մի մոռանաք, խնդրեմ, եւ այն, որ վաղը, երբ այդ բուրժուային հարկաւոր կը լինի ընտրվել կամ ձայնաւոր կամ բանկի վարիչ, նա կը պահանջէ ձեզանից սպիտակ քուէ այն պատճառով, որ ինքը հայ է...

Նայեցէք միւս պատկերներին։ Արարատը Երեւանի մօտից, Սեւանը, Ախուրեանը, Բագուի, Թիֆլիսի տեսարաններ, դարձեալ Անի, դարձեալ Բագրատունեաց մայրաքաղաքի տեսարանը Շիրակի երկնքի լոյսերի տակ...

Ոչինչ, ոչինչ չէ ստիպել հայ մեծատունին ձեռքը գրպանը տանել իր ապարանքը հայ տաղանդի գործով զարդարելու համար։ Նա յայտնել է իր բաւականութիւնը խօսքով—եւ բաւական է։ Վաղը նա մի ազգասիրական բաժակ էլ կը պարպէ ամենաթանգագին խմիչքից եւ բաւական է ու բաւական...

Իսկ ինչ անէ հայ նկարիչը։ Հիմնարկութիւններ չը կան, որ գնեն պատկերները, քաղաքային եւ մասնաւոր գալլէրէաներ չը կան։ Ո՞ւր տանել պատկերները։ Ո՞ւր տեղաւորել։ Եւ վերջապէս, ինչ սրտով շարունակել գործը, ինչ յուսով ծառայել հայրենի գեղարուեստին։

Ահա տանջող հարցեր։ Եւ մի՞թէ նոյն թոնրի բոցերը, որոնց օգնութեան դիմեց Բիչիկ-Նօվայի ագաւոր այրին, պիտի գան այժմ էլ լուծելու այս հարցերը։

Սարսափելի է մտածելը։ Գեղարուեստը—երջանկութեան թշնամի գեղարուեստը—անէծք եւ պատուհաս, աստուածային շնորհքը—դժբախտութիւն։

Այսպէս է հայերի մէջ։ Եւ այս այսպէս լինելով, կարելի՞ է մտածել, թէ հայը ժամանակակից ազգ է, թէ նրան որ եւ է ապագայ է սպասում...

Ասացէք, հայեր։

Լ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մի պարոնից Կարա-Մուրզայի աշխատութիւնների հրատարակութեան համար ստացանք 1 րուբլի 50 կոպէկ, որ նախկին ստացածների հետ միասին կանէ 216 րուբլի 50 կոպէկ։

—

Մայիսի 8-ին տեղի ունեցաւ համալսարանների եւ ուրիշ բարձրագոյն ուսումնարանների ուսանողներին նպաստող Կովկասեան ընկերութեան վարչութեան առաջին ժողովը, որի ժամանակ վարչութեան նախագահ ընտրվեց Ս. Լավրօվ, նախագահի օգնական Լ. Շէվալիէ, քարտուղար—Բ. Էսաձէ եւ գանձապահ—Լ. Խիդդէկէլ։ Վարչութեան անդամ Գուլաձէ եւ անդամի թեկնածու Գ. Թումանով, «Тиф. Листокъ» լրագրի ասելով, հրաժարվեցին վարչութեան կազմի մէջ մտնելուց։ Ընկերութեան անդամներից մի քանիսը բողոք յայտնեցին տեղի ունեցած ընտրութիւնների դէմ, համարելով այդ ընտրութիւնները, ընկերութեան կանոնադրութեան 7-րորդ եւ 8-րորդ յօդուածների հիման վրա, անկանոն եւ անընդունելի։

—

Մէկը միւսից յետոյ տեղի են ունենում դատաստանական պահանջներ Կովկասեան յոբելեանական ցուցահանդէսի կօմիսարից։ Պ. Դանդուրօվից յետոյ, որ պահանջում էր 2000 րուբլի, մօտ օրերումս 1000 րուբլու պահանջ յայտնեց եւ պ. Ասլանով, որ շինել է ցուցահանդէսի թատրօնը եւ մինչեւ այժմ չէ ստացել շինութեան պայմանաւորված վարձը։

—

Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտոնակատար Շեւ-

կառքի ցածր առաստաղի տակ նրա հմայիչ սիլուէտը նմանում է այն արձանասիւներին, որոնք հին տաճարների կամարներն են կրում իրանց գլուխների վրա։ Նա ցած է բերում դարեկից մի շատ փոքրիկ վանդակ, ուր կծկված են մի զոյգ շատ փոքրիկ թռչուններ, նոյնպէս սիրուն, նոյնպէս ճանապարհորդ, որպէս իրանց երկու տէրերը։ Դիպուածո՞վ են վերցրել այս թռչունները, թէ դիտմամբ, չը գիտեմ. միայն աւելի սիրուն, աւելի գրաւիչ էմբլեմա չէին կարող ընտրել իրանց քնքոյշ, թափառական սիրուն։

—Հօլլանդական ծիծեռնակներ են, պարոն, բացականչում է սիրուն Իտալիան, տեսէք ինչպէս լաւն են, շատ սիրուն են, այնպէս չէ։

—Հօլլանդական ծիծեռնակներ ես երբէք չեմ տեսել, տիկին, բայց սրանք իրօք շատ գրաւիչ են, շատ սիրուն։

—Նրանք յետոյ փոքրիկներ կունենան, ասում է երիտասարդը ժպտալով. կինը նայում է նրան յանդիմանող քնքշութեամբ, կամացուկ քաշում է նրա մազերը, բայց ինքն է կարմրում իր արածից եւ վանդակն իր առաջվայ տեղն է դնում։

Կէս գիշերն անց է, գնացքը որոտալով սլանում է անընդհատ, չորս կողմում իրար վրա թափթփած մարդիկ քնում են ինչպէս կարող են, ամեն մի ցնցումի ժամանակ, կամ երբ գնացքը կանգ է առնում, նրանք բաց են անում շուարած աչքերը, ապուշ-ապուշ նայում չորս կողմը, ապա կրկին քուն մտնում գլուխները կրծքերին կամ ուսերին ծռած։ Իմ ուղեկից երիտասարդը գլուխը դնում է ջահել կնոջ ծնկանը, տեղաւորվում է ինչպէս կարող է. կինն էլ իր լայն թիկնոցով նրան ծածկում է ամբողջապէս, ինքն էլ կռանում է նրա վրա եւ գլուխը թաղում նոյն թիկնոցի տակ եւ փորձում են քնել։ Բայց քունը հեշտութեամբ չէ մօտենում նրանց. կինը երկար ժամանակ ինչ որ փսփսում է ամուսնու ականջին, նրա մազերն է քաշում, կամացուկ ծիծաղում է, գլուխն է բարձրացնում, կրկին կռանում, ապա ամեն ինչ լռում է, նրանք մնչում են ինչպէս յոգնած թռչունները մի ճիւղի վրա թառած։ Քնո՞ւմ են... Երջանիկ զոյգ, վերեւ՝ դարեկի վրա քնած են նաեւ զոյգ թռչնիկները, որոնք փոքրիկներ կունենան, յետոյ դարձեալ փոքրիկներ, էլի փոքրիկներ եւ այսպէս անվերջ։

Նայում եմ եւ ակամայ միտս է գալիս Շօպենհաուէրը, նա որ սիրահարների շշուկի մէջ մարդկային սեռի դէմ դաւադրութիւն էր տեսնում. ասում են, սակայն որ ոչ ոք այնքան խառն չէ եղել այդ «դաւադրութեան», որքան ինքը՝ այդ մռայլ, յոռետես փիլիսոփայութեան հիմնադիրը։ Շօպենհաուէր իր տիեզերական կամքի ոյժը աւելի փայլուն օրինակով հաստատել չէր կարող, իր փիլիսոփայական մօրալը եւ իր անձնական բարքը ամենասուր հակասութեան մէջ են եղել։ Ուրիշ կերպ չէր էլ կարող լինել. այս քնող զոյգն իսկ ամենազօրեղ հերքումն չէ՞ մարդկային բնութիւնը դատապարտող մօրալի։ Սա վաղվայ մարդկութիւնն է. տիեզերական կամքն իշխող է եւ հզօր, նա է փսփսում սրանց տաք շրթունքներով, նա է իրար մօտ բերում եւ շղկապում անքակտելի կապերով երկու անծանօթ էակներ, նա է դնում սրանց շարժումների մէջ կեանքի այն յախուռն թափն ու եռանդը։

Առանց Տիւրինում կանգ առնելու, անցնում եմ Ջենովա, որտեղից պիտի սկսվի իմ իսկական ճանապարհորդութիւնն Իտալիայում եւ ուր կը մնամ մի քանի օր տպաւորութիւններ գրի առնելու համար։

Ճանապարհորդակից ընկերներս են դարձեալ երկու իտալացիներ, բայց այս անգամ կոնտրաստը կատարեալ է երէկվայ ընկերներիս հետ։ Սրանք երկու աղքատ թշուառականներ են, իտալական այն աղքատ, տանջված եւ ցամնոտ ամբոխի երկու մոլորված անդամներ։ Մէկը ջահել է, մօտ քսան տարեկան, իսկ միւսը՝ երեւի երեսուն հինգից քառասուն կը լինի։ Երկուսն էլ այն խաւար, անյայտ գոյութիւններից են երեւում, որոնցից միլիոններ կարող են ապրել, տանջվել եւ անցնել, առանց որ եւ է հետք թողնելու մարտիրոսութիւնների մեծ գրքի մէջ, բայց երկրորդը՝ տարիքովը մի այնպիսի բան ունի իր դէմքի վրա, որ իր խեղճութեանը տալիս է մի առանձին վտանգաւոր չեշտ, նա մի ըմբոստ է անշուշտ։ Նա մի անկիւն գրաւեց լուսամուտի առաջ, նստեց եւ իր ոսկրոտ ծնկների վրայի լայն կարկատանները սպառնալի կերպով ի ցոյց դրեց. կարծես ուզում էր ասել, «թող նայէ, ով կամենում է, ես իմ խեղճութիւնից ամենեւին չեմ ճնշվում»։ Բայց այդ ծնկներին նայելն այնքան էլ ախորժելի չէր, գունաւոր կարկատանների տակ այդ սեպաձեւ ոսկորները լաւ չէին։ Մարդը մի հայեացք ձգեց իր չուրջը, ապա մի աւերակ զամբիւղից դուրս քաշեց մի կեղտոտ, գզգված կապոց, քանդեց թելերը, բաց արեց մի չարք փաթոյթներ եւ հանեց այնտեղից մի փունջ չորացած խոտ եւ սկսեց մէկիկ իտակել. դեղ էր արդեօք, թէ բանջարեղէն, ես հասկանալ չը կարողացայ, միայն մարդը մաքրեց մինչեւ վերջին շիւղը, ապա խնամքով փաթաթեց եւ դրեց նախկին տեղը, իսկ ինքը մնաց լուռ ու մտախոհ։ Միւսը՝ երիտասարդը պահում էր իրան միւս անկիւնում ինչպէս մի բանտարկված, անհանգիստ գազան. նա նստում էր, վեր էր կենում, լուսամուտը բացում, փակում, ծխում էր շարունակ եւ մռմռում քթի տակ։ Նրանք խօսել սկսեցին նախ իրանց անկիւններից, ապա կամաց կամաց մօտեցան. ծխում էին եւ խօսում։ Եւ ինչ, այս ողբալի արարածները խօսում էին իրանց երկրի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնից, տնտեսական եւ հասարակական կացութիւնից։

Թուցէ եւ ոչ մի երկրում քաղաքականութեամբ զբաղվելն այնքան ժողովրդականացած, այնքան սովորական դարձած չէ, որքան Իտալիայում։ Մաքիավէլը կարծես մաս մաս ապրում է հարաւի արեւով տաքացած սրանց գանգերի տակ։

Իմ ուղեկիցները կամաց կամաց տաքանում են, ճչում են, սպառնալի կերպով ցնցում բռունցքները, կարծես պատրաստվում են մէկի վրա յարձակում գործել։ Մեր երկիրը փոքր է, ժողովուրդը բազմաթիւ, հարկերի տակ խեղդվում ենք, մեր մինիստրներին կախել է պէտք, ահա թէ ինչ եմ լսում շարունակ, ապա Կրիսպի, Աբիսինիա, թագաւոր եւ այլն եւ այլն։ Տարիքաւոր մարդը իր յուզմունքի մէջ ոտքի կանգնեց, ծուխը քուլայ քուլայ փչեց դէպի վեր։

—Քանդել, քանդել է պէտք, բացականչեց նա դառնալով դէպի ինձ, մենք շատ ենք թշուառ էէ, շատ. ապա նա բռունցքով խփեց տախտակէ պատին, սկսեց քաշել դարեկը բոլոր թափով կարծես ամեն ինչ ջարդ փշուր անելու համար, ընկերը նրան տոն էր տալիս եւ երկուսով էլ կատարելապէս համաձայնեցին, որ Իտալիայում ամեն ինչ պէտք է քանդել, տակն ու վրա անել։ Տէնն իր ճանապարհորդութեան մէջ մի տեղ ասում է իտալացիների մասին. «Մարդն այստեղ բնութիւնից չունի արդարութեան գաղափարը. նա շատ զօրեղ է, շատ կատաղի, շատ երեւակայող, որպէս զի կարողանայ ընդունել եւ իր վզին դնել որ եւ է սանձ. երբ նա իրան կարծում է կուի մէջ, նա կուի իր իրաւունքը ոչնչով չէ սահմանափակում»։

Զարհուրելի է իտալացու զայրոյթը. ագահութիւնն ու ծայրահեղ խեղճութիւնը այստեղ աւերածի եւ ոճիրի հզօր գործօն է. այս երկրում ճանապարհորդելիս մարդ հասկանում է, թէ ինչո՞ւ բոլոր երկրներում ըմբոստ գործողութիւններին խառն է գոնէ մի իտալացի։ 1858 թւի յունվարի 14-ին Նապօլէոն III օպերա էր գնում, նրա կառքի մօտ մի ռումբ պայթեց, որ դիակներով ծածկեց հրապարակը. երբ կայսրի կեանքի դէմ կատարված այս արիւնոտ փորձի լուրը Իտալիա հասաւ, Կավուրը բացականչեց՝ «Երանի թէ յանցաւորն իտալացի չը լինէր»։ Մեծ քաղաքագէտի նախազգացումը ճիշդ էր, նա ճանաչում էր իր ժողովրդին,—Օրսինին իտալացի էր։

Ա. Ահարոնեան

...ակօվի նախագահութեամբ՝ մօտ օրերում ...եղի ունեցաւ Սօլօլակի սարի միջով տօննէլ ...նցկացնելու հարցը քննող մասնաժողովի նիստը։ Մասնաժողովը որոշեց՝ նախ քան այդ տօննէլի շինութեան արտօնութիւնը Խատիսեան եւ ...րայիլօվսկի ինժեներներին յանձնելը՝ պաշտօնապէս հարց առաջարկել Թիֆլիսի ձիաքարշի ...իգիական ընկերութեան, թէ չի՞ կամենայ արդեօք Ընկերութիւնը յանձն առնել տօննէլի շինութիւնը, որովհետեւ քաղաքի եւ Բէլգիական ընկերութեան մէջ կապված պայմանագրի զօրութեամբ՝ Թիֆլիսում ձիաքարշի նոր գծեր անցկացնելու ժամանակ, այդ ընկերութիւնը նախապատւութեան իրաւունք է վայելում։ Քաղաքային վարչութեան վերոյիշված հարցը ստանալուց յետոյ՝ Բէլգիական ընկերութիւնը վեց ամսվայ ընթացքում պարտաւոր է կամ յանձն առնել տօննէլի եւ ձիաքարշի գծի շինութիւնը նրա միջով դէպի ծծմբային բաղանիքները եւ կամ հրաժարվել իր նախապատւութեան իրաւունքից յօգուտ ուրիշ ձեռնարկողների։

—

Կովկասեան օֆիցերական տնտեսական ընկերութեան տարեկան հաշւից, որ վերաբերում է անցեալ 1901 թւականին, երեւում է, որ ապրանքների ընդհանուր արժէքը ընկերութեան խանութներում եւ պահեստներում հաւասար էր 1,113,566 րուբլու։ Ծախված է յիշված տարվայ ընթացքում 909,216 րուբլու ապրանք։ Ընկերութեան Թիֆլիսի բաժանմունքը ունեցել է 78,387 րուբլու եկամուտ. ծախքեր եղել են 66,671 րուբլու, այնպէս որ զուտ արդիւնք մնացել է 7,017 րուբլի։ Վերահսկող մասնաժողովի կարծիքով, ընկերութիւնը այսպիսի համեմատաբար չնչին՝ եկամուտ ունեցել է նրա համար, որ Կարսի բաժանմունքը խոշոր վնաս է կրել նոյն թւականի ընթացքում՝ տեղական գործերը անաջող կառավարելու պատճառով։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ երկաթուղային դէպարտամէնտում ծրագիր է մշակվում ելէքտրական երկաթուղային գիծ շինելու Պետերբուրգից դէպի Իմատրա։ Նոր գծի երկարութիւնը կը լինի 163 վերստ։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Կիրակի օր, մայիսի 5-ին, հոգեւոր իշխանութեան հրամանով տեղիս ս. Զօրավար եկեղեցում, պատարագից յետոյ տեղի ունեցաւ մի մահմեդականի մկրտութիւն։ Երկար տարիներ ձգտելով մտնել հայոց եկեղեցու ծոցը, այդ մահմեդականը չէր կարողանում հասնել իր նպատակին զանազան արգելքների պատճառով. վերջապէս այս անգամ աջողվեց նրան իրագործել իր միտքը։ Չը նայած, անձրեւային եղանակին՝ բաւականին ժողովուրդ կար։ Մկրտվածի անունը դրին Մովսէս»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Oriental Advertiser» լրագիրն ասում է. «1866 եւ 1870 թւականների յաղթանակները ծնեցրին տէվտօնական ցեղի մէջ ծայրահեղ շօվինիզմ եւ մեծութեան յաւակնութիւն։ Միացած Գերմանիան սկսեց կատարել Նապօլէօն III-ի կայսրութեան դերը։ Լիւդօվիկ-Նապօլէօնի եւ Վիլհելմ II-ի բնաւորութեան եւ փառասիրական հակումների նմանութիւնը ամենեւին անդուր չէ գերմանական ծանրաբարոյ եւ լուրջ ժողովրդին. ընդհակառակը՝ Վիլհէլմ կայսրը իր բնաւորութեան այդ գծերով, առանձնապէս սիրելի է դարձել ժողովրդին։ Կայսրը օգտւում քաղեց ժողովրդի տրամադրութիւնից՝ Գերմանիայի փառքը եւ զօրութիւնը աշխարհի միւս մասերում տարածելու համար։ Հզօր նաւատորմ կազմելու ձգտումը միացել էր նոր գաղթականութիւններ ձեռք բերելու ձգտման հետ։ Անգլիայի օրինակը, որ անչափ հարստանում է իր գաղթականութիւնների միջոցով, չափազանց գայթակղեցուցիչ էր Գերմանիայի համար։ Նա յոյս ունէր, որ հարստութիւնը հեղեղի նման կը սկսէ թափվել դէպի սիրելի փատերլանդը, որտեղ կեանքը օր ըստ օրէ աւելի եւ աւելի դժուարանում է։ Բայց ինչպիսի դառն հիասթափութիւն։ Այն հաշւից, որ մօտ ժամանակներումս հրատարակել է արտաքին գործերի մինիստրութիւնը, պարզվեց, որ գերմանական գաղթականութիւնները ոչ միայն չեն կարողանում պահել իրանց, այլ եւ դառնում են չատ ծանր բեռ մայր-երկրի համար։ Գաղթականութիւնների տարեկան նախահաշւի մէջ ամեն անգամ մտնում է 1,000,000 ֆունտ ստերլինգի դէֆիցիտ, որ հաւասար է այդ գաղթականութիւնների չորս տարվայ եկամուտին։ Գաղթականութիւնների բիւջէտի պակասորդը լրացնելու համար՝ գերմանական կառավարութիւնը ստիպված էր աւելացնել Գերմանիայում հին հարկերը եւ սահմանել նորերը։ Գերմանական կառավարութեան բոլոր ջանքերը՝ բարւոքելու գաղթականութիւնների վիճակը, ապարդիւն անցան»։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

—

Երէք օր առաջ ինձ այցելեց մի երիտասարդ, որ նոր էր եկել արտասահմանից, ուր նա մինչեւ այժմ ուսանում էր։

—Մեզ չեն ճանաչում արտասահմանում, ասաց նա, եւ Իսլանդիայի բնակիչների մասին աւելի պարզ գաղափար ունեն, քան մեր մասին։

—Այո, համաձայնվեցի ես, Եւրօպայում միայն նորերս, սարսափելի արհաւիրքներից յետոյ, փոքր ինչ ընդարձակ գաղափար կազմեցին մեր մասին։

—Ես վճռել եմ այդ առիթով մի աշխատութիւն հրատարակել Եւրօպայում, յայտնեց նա։

—Ի՞նչ տեսակ աշխատութիւն, հետաքրքրվեցի ես։

—Մի աշխատութիւն, որի մէջ ցոյց կը տամ մեր արած կուլտուրական առաջադիմութիւնները։

—Իսկ ինչ էք կարծում, մեր արած առաջադիմութիւնները մեծ են, հարցրի ես։

—Ես բաւական մեծ եմ համարում, պատասխանեց նա ուժգին չեշտելով։ Հայերը ունեն մամուլ, թատրոն, դպրոց, խմբական երգեցողութիւն, նկարիչներ, երգիչներ, ամեն տեսակ մասնագիտութեան անձինք, գրքեր, գրադարաններ, ընթերցարաններ, բարեգործական հիմնարկութիւններ եւ այլն եւ այլն։

—Այդ բոլորը կայ, բայց դեռ սաղմնային վիճակի մէջ, նկատեցի ես։

—Ինչո՞ւ էք եղածը նուաղեցնում, վրդովված բացականչեց նա։

—Ես չեմ ուզում նուաղեցնել, յայտնեցի ես, միայն բարի խորհուրդ եմ տալիս՝ ձեր աշխատութեան մէջ ոչինչ չը չափազանցնել, որովհետեւ մեր արած առաջադիմական քայլերը շատ թոյլ են եւ դեռ խախուտ հողի վրա են կանգնած։

Երիտասարդը ինձ հետ չէր ուզում համաձայնվել եւ երկար ժամանակ վիճում էր։

—

Մենք սկսեցինք դիմել իրական կեանքի փաստերին։

—Դեռ ոչ մի լրագիր եւ ոչ մի ամսագիր մեր մէջ, ասացի ես, չէ կարողանում առանց նիւթական զոհաբերութեան առաջ տանել իր հրատարակութիւնը։

—Անհաւատալի է, բացականչեց երիտասարդը, իսկ ես լսել եմ, որ մեծ եկամուտներ են ստացվում եւ տասնեակ հազարներ են յետ գցվում։

—Շատ բան կը լսէք, ասացի ես, բայց պէտք է լսածը ստուգել։ Մեր ընթերցող հասարակութիւնը մինչեւ այժմ դեռ ոչ մի թերթի չէ տուել երեք հազար բաժանորդ։ Իսկ կէս դարից աւելի է, որ մենք մամուլ ունենք եւ ամեն տեղ լուր ենք տարածել, թէ մենք շատ գրագէտ եւ ընթերցասէր մի ազգ ենք։

Երիտասարդը աւելի բարձր կարծիք ունէր մեր տպագրական գործի աջողութեան մասին։

—Մեզանում, բացատրեցի ես, գրքերը շատ սակաւ դէպքերումն են իրանց ծախքը հանում եւ շահ տալիս հեղինակին։ Միայն դասագրքերը եւ մի երկու վէպեր։ Մնացածը տարիներ եւ երբեմն տասնեակ տարիներ մնում են ընկած գրավաճառանոցներում։ Գիրքը մեզանում տըպվում է առհասարակ ոչ աւելի քան 1200 օրինակ եւ շատ սակաւ դէպքերում է նա արժանանում երկրորդ հրատարակութեան։

Երիտասարդը չէր ուզում հիասթափվել. բայց նրա առաջ դրված էին փաստեր։

—Գրադարանները եւ ընթերցարանները մեր մէջ շատ սակաւաթիւ են, շարունակեցի ես, եւ նրանք էլ պահպանվում են մասնաւոր օժանդակութիւններով։ Ընթերցողների թիւը քիչ է եւ նրանց բաժանորդագնով անկարելի կը լինէր ապահովել այդ տեսակ հիմնարկութիւններ։

—Իսկ ինչպէ՞ս բացատրել մասնաւոր գրադարանների գոյութիւնը, հարցրեց երիտասարդը։

—Այդպէսները չը կան, պատասխանեցի ես, իսկ եթէ մի երկուսը գոյութիւն ունեն, նրանք էլ առաջ են գնում դարձեալ զոհաբերութիւններով։ Ես այլ եւս չեմ խօսում այն բանի մասին, որ ընդարձակ, լիակատար, հարուստ գրադարան-ընթերցարան ամենեւին չունենք, եթէ չը հաշւենք Բագուինը, որ միայն համեմատաբար ճոխ է եւ բաւարար։

—

—Նայեցէք մեր բարեգործական ընկերութիւններին, ասացի ես, տեսէք ինչ սահմանափակ գործունէութիւն ունեն։ Այնտեղ, ուր նրանք պէտք է մի քանի հազար անդամներ ունենային, միայն մի քանի տասնեակը ունեն եւ շատ քիչ նուիրատւութիւններ են ստանում իրանց գործունէութիւնը զարգացնելու համար։

—Ժամանակով գործը կը զարգանայ, նկատեց թոյլ ձայնով երիտասարդը։

—Անկասկած, ժամանակով կը լինի, բայց այժմ դեռ նա թոյլ է եւ սահմանափակ։

Մենք ուշադրութեան առինք վերջին տարիների ընթացքում տեղի ունեցած մի քանի աննպաստ եւ բարեպատեհ դէպքեր եւ վերջ ի վերջոյ համաձայնվեցինք, որ ինքնագործութեան ոգին դեռ թոյլ է մեզանում։

—Դուք խօսում էք մեր խմբական երգեցողութեան մասին, շարունակեցի ես։ Բայց նա դեռ չէ հպատակաստվել մեր երկրում եւ միայն մի երկու տեղ կազմվել են երգեցիկ խմբեր, որոնք սակայն դեռ հաստատ կազմակերպութիւն չունեն եւ կախված են կամաւորների բարի ցանկութիւնից մասնակցելու կամ չը մասնակցելու։ Պէտք է յամենայն դէպս նկատեմ, որ այդ գործը գոնէ հարուստ եկեղեցիների վերաբերութեամբ, կարելի կը լինէր կազմակերպել, որովհետեւ այնտեղ դրամական միջոցներ կարող են գտնվել այդ գործի համար։

—

Երիտասարդի հետ մենք անցանք այն նկարչական ցուցահանդէսը, որ ներկայումս բացված է Թիֆլիսում։

—Տեսէք, դիմեց երիտասարդը, այստեղ կան բաւական աջող նկարներ։

—Այո, համաձայն եմ, նկատեցի ես, բայց հարցրէք նկարչից, թէ ինչ աջակցութիւն է նա գտնում հասարակութիւնից։

Մենք դիմեցինք նկարչին մեր հարցով։

—Գալիս են, ասաց նա, այցելուներ, գովում են, ձեռքս սեղմում են, շնորհաւորում են եւ յետոյ անվերադառնալի կերպով անհետանում։ Մեծ նկարները մնացել են անվաճառ, իսկ ծախվել է փոքրիկների, էժանագիններից միայն մի մասը։ Նկարիչը պէտք է կարողանայ իր արհեստով ապրել, նրա եկամուտներով իրան ապահովել։ Դա գեղարուեստի յառաջեւութեան պայմանն է։ Իսկ մեր հասարակութիւնը պահանջում է, որ մենք նկարենք, կատարելագործվենք, ճանապարհորդութիւններ կատարենք եւ մեր նկարչական տպաւորութիւնների պաշարները հարստացնենք, բայց նա միայն լսէ մեր մասին եւ հեռուից հեռու հրճվի։ Այդպիսով գեղարուեստը չէ կարող զարգանալ եւ հաստատ հող բռնել մեր երկրում։ Նկարիչներից մէկը, միւսը մի քանի տարիներ զոհաբերութիւններ կանեն, բայց չեն կարողանայ դիմանալ եւ կը հեռանան ասպարէզից։

—Ճիշդ է, համաձայնվեցինք մենք եւ ծանր տրամադրութեամբ հեռացանք։

—

Խօսքը անցաւ թատրոնին։

—Ահա, այս ասպարէզում, ասաց երիտասարդը, բաւական գործ կայ կատարված։ Մենք ունեցել ենք Ադամեանի նման նշանաւոր դերասան, այժմ էլ ունենք աչքի ընկնող դերասանական ույժեր։ Մենք ունենք Սունդուկեանցի կօմեդիաները եւ թարգմանել ենք ուրիշ լեզուներից շատ պիէսներ։

—Այդ ճիշդ է, համաձայնվեցի ես, բայց եւ այնպէս հայկական թատրոն չունենք մինչեւ այժմ։ Հայ դերասանական ույժերը մինչեւ այժմ չեն կազմել մշտական որոշ խմբեր։ Եւ միայն նոր-նոր նշմարվում են թատրոնական գործի հաստատ կազմակերպութեան ուրուագծերը։

—Շուտով կունենանք եւ մշտական թատրոն, նկատեց երիտասարդը, այժմ այդ բանի մասին մեծ հոգ է տանում նոր բացված գրամատիկական ընկերութիւնը։

—Բարի աջողութիւն, բացականչեցի ես։

—Ուրեմն այդ գործը կարելի է համարել ապահովված եւ գրեթէ իրականացած։

—Գրեթէ, կրկնեցի ես, բայց երբ արդեօ՞ք կարող կը լինենք ասել նոյնը առանց «գրեթէ»-ի։

—

Մենք մանրամասն կանգ առինք եւ դպրոցական խնդրի վրա։

Մեզ հետաքրքրում էր մեր թեմական դըպրոցների ներկայ վիճակը։ Մենք չէինք կարող հրճվել Երեւանի եւ Շուշու թեմական դպրոցների գլխով անցած ողբերգական պատմութիւններով։ Բայց ստիպված էինք խոստովանել, որ համեմատաբար փոքր ի շատէ բաւարար վիճակի մէջ է եղել վերջին տարիները Ներսիսեան դպրոցը։

—Սակայն տէրտէրները, որոնք մուտք են գործել, կը քանդեն եւ այդ դպրոցը, ասացի ես։

—Ի՞նչ են անում նրանք, հետաքրքրվեց երիտասարդը։

—Ամեն կերպ աշխատում են խառնաշփոթել, բացատրեցի ես։ Նրանցից մէկը հնարել է եւ տուել հոգաբարձութեանը մի անհիմն մեղադրական զեկուցում դպրոցի մանկավարժական եւ այլ կարգերի մասին։

—Ի՞նչ նպատակով, զարմացած հարցրեց երիտասարդը։

—Աղմուկ յարուցանելու, պղտոր ջրեր առաջ բերելու, որոնց մէջ կարելի լինէր ձկներ որսալ։

—Իսկ մի՞թէ առաջնորդական փոխանորդը, որ հոգաբարձութեան նախագահն է, չէ նկատում այդ բոլորը։

—Նկատում է, վրա բերեցի ես, եւ պէտք է խոստովանեմ, որ ներկայ դէպքում նա իրան լաւ է պահում։ Նա տէրտէրներին սկզբում լսեց, բայց յետոյ համոզվեց, որ չար գաղաններին հետ գործ ունի։ Այժմ նա լաւ ճանաչում է նրանց։ Բայց կարծեմ արդէն ուշ է։ Տէրտէրները Թիֆլիսից դուրս աշխատել են եւ աշխատում են։

—Ինչո՞ւ այդքան ուշ նա ճանաչեց նրանց, հետաքրքրվեց երիտասարդը։

—Իրան հարցրէք, պատասխանեցի ես։ Տեսական եթերներից երբ որ երկիր իջաւ եւ երբ տեսաւ, թէ կրօնի եւ աստուածպաշտութեան վարագոյրի ետեւ թաքնված տէրտէրները ինչ դիտումներ են առաջ տանում կեանքի մէջ, այն ժամանակ հասկացաւ։

Մենք երկար խօսեցինք դպրոցի մասին եւ ցաւեցինք, որ չար ոգիները եկել են փչացնելու մշակած անդաստանը։

—

Այնուհետեւ անցանք մեր կեանքի միւս կուլտուրական արտայայտութիւններին։ Ամեն տեղ կան սկիզբներ, կան գործունէութեան սաղմեր. բայց դեռ ոչ մի կուլտուրական գործ խոր արմատներ չէ գցել կեանքի մէջ։

—Գրեցէք մեր կուլտուրական ձգտումների մասին, եզրափակեցի ես, արձանագրեցէք գոյութիւն ունեցող մխիթարական փաստերը, ողջունեցէք կուլտուրական մտածողութեան եւ փորձերի արտայայտութիւնները. բայց մի չափազանցնէք։ Եթէ հարկաւոր է, որ մեզ ուրիշները ճանաչեն, թող մեզ ճանաչեն այնպէս, ինչպէս որ կանք։ Մենք դեռ շատ քիչ ենք արել եւ շատ քիչ ենք առաջ գնացել։

—Բայց ապագայ առաջադիմութեան յոյսեր տալիս ենք պարզորոշ կերպով։

—Ապագան ուրիշ բան է, նկատեցի ես. ապագայի մասին երազներ ունենալը այդ ձեր գործն է, ձեր ճաշակի բանն է։

Ներկան ջոկ, ապագան ջոկ։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մայիսի 10-ին Թագաւոր Կայսրը կառք նստած նախագահի հետ, Թագուհի Կայսրուհիները եւ Նորին Բարձրութիւն Թագաժառանգը ժամանեցին կայարանը Ցարսկօե-Սելօում, որտեղից միացող ճիւղով անցան դէպի Պետերհօֆ զինւորական նաւահանգիստը, ուր սպասում էին Մեծ Իշխանուհիները, Մեծ Իշխանները եւ սվիտան. Նորին Մեծութեան լէյբ-գվարդիայի ուլանները շարքով կանգնած էին ամբողջ երկարութեամբ կայարանից մինչեւ զինւորական նաւահանգիստը, ուր կանգնած էր հեծեալ-գրէնադէրեան լէյբ-գվարդիայի գնդի պատւաւոր պահակը։ Երաժշտութիւնը նուագեց դիմաւորումն. Թագաւոր Կայսրը եւ նախագահը մարսէլիէզի հնչիւնների ուղեկցութեամբ անցան զօրքի առջեւից եւ ապա անցան «Ալէքսանդրիա» նաւը Կայսերական ընտանիքի անդամների ուղեկցութեամբ։ Կայսերական զբօսանաւը բարձրացրեց Թագաւոր Կայսրի գլխադրօշը եւ Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահի դրօշակը եւ գնաց դէպի Կրօնշտադտի նաւակայանը։ Զբօսանաւը դիմաւորվեց ողջոյնի թնդանօթաձգութեամբ «Cassini»-ից։ Մօտենալով «Montcalm» նաւին, զբօսանաւը խարիսխ գցեց։ Նախագահը իր սվիտայով անցաւ «Montcalm» նաւը, որի վրա դրօշակ բարձրացրվեց. դրանից յետոյ Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնան, Կայսերական ընտանիքի Անդամները, մինիստրները եւ սվիտան իջան զինւորական առագաստաւոր նաւից եւ անցան «Montcalm» նաւը, որի վրա ծածանվեցին Կայսերական դրօշակը նախագահի դրօշակի հետ միասին։ Նոցա Մեծութիւններին դիմաւորեցին նախագահը եւ ծովապետ Ռուստան ռուսաց օրհներգի հնչիւնների ուղեկցութեամբ։ Նաւի տախտակամածի վրա կանգնած էր պատւաւոր պահակը։ Անցնելով պահակի առջեւից եւ բարեւելով նրան, Օգոստափառ Հիւրերը մտան տախտակամածի վրա խփած չքեղ զարդարված ահագին վրանը, որ բաղկացած էր 9 սենեակներից եւ անցան դէպի հանդիսաւոր հիւրասենեակը. ահագին սեղանատան մէջ ապա նախաճաշ կայացաւ։ Նախաճաշի ժամանակ արտասանվեցին ներքեւ բերված տօստերը։ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց ընծայել ֆրանսիական նաւատորմին ահագին արծաթէ վազա, միակամ նաւի նման, զարդարված թանգագին սիբիրեան քարերով, որը կը պահվի Բրէստում։ Պտտելով կրէյսէրում, Նոցա Մեծութիւնները զինւորական առագաստաւոր նաւով նախագահի հետ միասին անցան «Ալէքսանդրիա» նաւը, որտեղից սրտագին հրաժեշտից յետոյ նախագահը յետ դարձաւ «Montcalm» նաւը, որը, թնդանօթաձգութեան ուղեկցութեամբ, վեցերորդ ժամի սկզբին ճանապարհ ընկաւ։ 4 ժամ 20 րօպէին Կայսերական զբօսանաւը գնաց Պետերհօֆ։

«Moncalm» նաւի վրա նախաճաշին նախագահը արտասանեց հետեւեալ տօստը. „Sire, en venant à bord du „Montcalm“ avec Sa Majesté l'Imperatrice, Vous avez fait à la marine française un honneur, qu'elle ressentira profondement. Les sentiments de nos marins pour leurs braves camarades de la marine russe ne laissent passer aucune occasion de se manifester. C'était avant hier dans les mers de l'extrême Orient, c'était hier dans la Méditerranée et partout... leur accord comme le temoignage de l'union de leurs pays. J'emporterai de mon sejour dans cet empire hospitalier un chaud et imperissable souvenir et la France qui a appris avec... l'accueil

fait à son representant restera attachée à l'alliance dont ia Russie apprecie comme elle l'action bienfaisante. Je bois aux succès et à la gloire de la vaillante marine russe".

Թագաւոր Կայսրը պատասխանեց. „Il Nous est infiniment agréable, à l'Imperatrice et Moi de Nous retrouver au milieu de braves marins français, et c'est avec un plaisir tout particulier, que Nous Nous sentons en France à bord de ce beau batiment. Nous vous remercions cordialement de votre visite et prions de transmettre Nos messages les plus sympathiques, ainsi que nos meilleurs souhaits, à la France, amie fidèle et invariable alliée de la Russie. Je lève Mon verre à la prosperité de la glorieuse marine française".

ՊԱՐԻԶ։ «Siècle», *շնորհաւորելով Ֆրանսիայի Լուբէին ցոյց տուած ընդունելութեան համար Ռուսաստանում, աւելացնում է, որ ֆրանսո-ռուսական դաշնակցութիւնը ապացուցանում է, որ հանրապետութիւնը գիտէ վարել յաջորդական քաղաքականութիւն, երբ հարցը վերաբերում է Ֆրանսիայի վիճակին, երբ կառավարիչները կարողացան ընտրել ամբողջ ազգի հաւանութիւնը գտած ընթացքը։ Կրանոե-Սելօի տօստերը ապացուցանում են, որ երկու կողմերի պետութիւնների Գլուխները գիտեցան պահպանել եւ ամրացնել մի քաղաքական կապ, որը երկու պետութիւններին եւս անվիճելի առաւելութիւններ է տալիս։*

ԼՕՆԴՕՆ։ «Daily Chronicle» *հաղորդում է, որ բօէրական դեկավարների եւ Կիտչեների ու Միլների միջեւ բանակցութիւնները այնքան աջող են ընթանում, որ խաղաղութեան դաշն կապելու գործը ապահովված է։ Թշնամական գործողութիւնները կը դադարեցնվեն։*

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ 12-րդ *ժամին Պետերհօֆում թնդաց հրաժեշտի թնդանօթաձգութիւնը. ժամը* 1-ին *«Ալէքսանդրիա» եկաւ փոքր նաւակայանը եւ* «Montcalm» *նաւի վրա սկսեցին ծածանվել երկու դրօշներ։ Ռուսաց զինւորական դրօշակը իջեցրին* 4 *ժամին։ «Ալէքսանդրիա» զբօսանաւը վերադարձաւ Պետերհօֆ։* 5 *ժամին* «Montcalm» *խարիսխ հանեց եւ ֆրանսիական ուրիշ նաւեր եւս ճանապարհ ընկան։ Երբ անցնում էին Կուպեչեսկայա Ստէնա անուանված տեղից, նաւահանգստային երաժշտութիւնը նուագեց մարսէլիէզ. հասարակութիւնը ոգեւորված աղաղակում էր. զինւորական նաւերից «ուրա» էին կանչում։ Կուպէչէսկայա նաւահանգստի անցքի մօտ ռուսական նաւերից եւ բերդերից ողջոյնի թնդանօթաձգութիւն սկսվեց, որին պատասխանում էին ֆրանսիական նաւերը։ Ծովային մինիստրութեան կառավարիչը ճանապարհ գցեց նաւատորմը։*

ԼՕՆԴՕՆ։ «Saint James Gazette» *լրագրի խօսքով, Կիտչենէրի հեռագիրը, որի հիման վրա հրաւիրված է մինիստրութեան խորհուրդը, վիճելի բնաւորութիւն ունի։ Չէ կարելի վերջնական վճռի սպասել։*

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ *Սրբազնագոյն Սինօդի օբէր-պրօկուրօրը վերադարձաւ մայիսի* 10-*ին Պետերբուրգ։*

11 *մայիսի*

ՎԱՐՇԱՎԱ։ *«Ցօտէննի գործակալութիւնը» լսել է, որ Վարշավա-Բերլին տելեֆօնային գծի կառուցումը սկզբունքով հաստատված է։* «Варшавскій Дневникъ» *լրագիրը հաղորդում է, որ դանիական գործարանատէրերը, օգուտ քաղելով հակագերմանական ագիտացիայից, աջողութեամբ ծախում են այստեղի երկրում երկրագործական մեքենաներ եւ հանքային իւղ։*

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ։ *Այսօր կովկասեան հանքային ջրերի դիրեկտօրը արքունական հիւրանոցների հիմքը գցեց* 350 *սենեակներով Ժելեզնօվօդսկում եւ Եսսէնտուկիում. Կիսլօվօդսկում* 40 *դեսեատին տարածութեան վրա աւարտված է նոր պարկի շինութիւնը։ Կառուցված է հիւրանոց րէստօրանով։ Նարզանի վաննային սենեակների թիւը սէզօնի համար նշանաւոր կերպով աւելացրված է։ Սկսված է ահագին վաննային շինութեան կառուցումը աւազաններով Նարզանում լողանալու համար։*

ՏՕՄՍԿ։ *Պետերբուրգի բուսաբանական այգու Կօմարօվ եւ Ելէնկին մասնագէտներից կազմված մի արշաւախումբ երէկ ուղեւորվեց Իրկուտսկ, որտեղից կերթայ Սաեանի՝ բուսաբանական հետազօտութիւններ անելու համար։*

ԲԱԹՈՒՄ։ *«Գէլէնջիկ» շոգենաւը, հարիւր ճանապարհորդների համար, այսօրվան օրից կերթեւեկէ Սուխում-Գագրա, այցելելով Սուխումի շրջանում հաստատված բոլոր կօլօնիաները։*

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԴԷՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բաշխնջաղեանի
ՆԿԱՐՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՓԱԿՎԵԼՈՒ Է
Երեքշաբթի, մայիսի 14-ին, երեկոյեան ժամը 6½-ին։ Բաց է «Փառքի տաճարում» ամեն օր առ. ժամը 9½-ից մինչեւ ժամը 6½ երեկ.։
(կ. ե.) 1—2

ՍԱՐՔՈՒՄ ԵՆՔ
Մցխէթ *գիւղում, պօստային կայարանի մօտ, շինութեան աղիւսի եւ իր յատկութեամբ արդէն յայտնի ՋԷԳՎԻԻ ԿՐԻ գործարաններ։ Պատրաստված նիւթեղէնները կարելի է վերցնել այս ամսի վերջին թուերից։ Գլխաւոր գրասենեակը գտնվում է ալէքսանդրի մեր գործարանին կից—Ելիզավէտինսկայեա փողոց, № 170, Անդրկովկասեան երկաթուղու վարչութեան շինութեան հանդէպ։ Տէլէֆօն № 616. Ս. Լ. Խօզօրսկի։*
(12, 14, 16-ին) 1—3

ՇՈՒՇԻ
Ատամնաբոյժ Շ. Բ. Արօնի
մշտական ատամնաբուժական կաբինէտ։ Ընդունելութիւնը առաւօտեան ժամը 10-ից մինչեւ 2-ը եւ երեկոյեան 4-ից մինչեւ 7-ը։
8—8

ՀԸՐՈՒՆՅԻՆ ՊԸՐՍԻՍՏԱՆԻ
ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ
ՋԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ
(*Հիմնված 25 տարուց ի վեր*)
Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի ն անաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրոպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրոպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchire Persian-Gulf. 8—100

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ
Լ Է Օ
ՅՈՎՍԷՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ
կենսագրական-պատմական ուսումն
Չորս պատկերով (Յովսէփ կաթ. Արղութեան, Կայսրուհի Եկատերինա II, իշխան Գ. Պօտեմկին, կոմս Յովհաննէս Լազարեան)։
ԳԻՆՆ Է 60 ԿՕՊԷԿ
Ծախվում է «Մշակի» Խմբագրատանը։ Հասցէն. Тифлисъ, редакція газ. «Мшакъ».

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Օր. Սաթենիկ
ՏԵՐՄԱՋԱՆԵԱՆՑ
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վանքի մեծ փողոց, տուն Մարտիրոսեանցի։
(ե. կ.) 55—60

Առաջնակարգ հիւրանոց
„ԱՎՐՕՐԱ"
(*Նախկին Բաղժիի*)
նոր բացված
Թիֆլիսի կենտրոնում, Միքայէլեան հրապարակ, № 29 իշխան Վօրօնցօվի արձանի մօտ։ Համարները՝ սկսած մի րուբլուց։ Ճաշարան. պարտէզ. Խոհանոցը՝ ֆրանսիական եւ տեղական։ Գինիներ՝ արտասահմանեան եւ տեղական։ Հիւրանոցում կայ վաննա եւ դուշ։
Տելեֆօն № 800։
(ե. հ. կ.) 10—10

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
Կ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ
փոխադրվել է Երեւանեան հրապարակ, տուն Գուրգենօվի (Սօլօլակսկայա փողոցի անկիւն)։ Ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 8—2, երեկոյեան 5—8 ժամին.
15—25

Ը Ղ Թ Ա Ց
Նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան վարչութիւնը հրաւիրում է ընկերութեան պ.պ. բաժնետէրերին ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ, *որը տեղի է ունենալու կիրակի օր, սոյն մայիսի 26-ին, առաւօտեան 10 ժամին, քաղաքային տան դահլիճում։*
Զբաղմանց առարկաններն են.—1) Վարչութեան եւ վերաքննիչ յանձնաժողովի զեկուցումը. 2) Տարեկան հաշւի որոշումն եւ հաստատումը. 3) 1902 թւի գործունէութեան հրահանգը. 4) Վարչութեան հինգերորդ անդամի ընտրութեան հարցը եւ 5) Վերաքննիչ յանձնաժողովի երեք անդամների եւ նրանց երկու տեղապահների ընտրութիւնը։ (12 եւ 25-ին) 1—2

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն
«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ»—«MESSAGERIES MARITIMES».
20-*ին մայիսի (2-ին յունիսի ըստ ն. տ.) մեկնելու է Բաթումից, ցերեկվայ ժամը* 11-*ին,* «Memphis» *շոգենաւը, հանդիպելով Նօվօրօսսիյսկ, Կ. Պօլիս, Դարդանէլ, Սալօնիկ, Սիրա, Պատրաս, Մարսէյլ, Հավր եւ Լօնդօն։*
Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչեւ Պարիզ, նոյնպէս եւ մինչեւ Շանգհայ (Չինաստանում), Վլադիվօստօկ գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։
Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին՝ հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել Ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ պ. Վ. Ցակոբեանին, նախկին Արծրունու գալէրէյում, № 127 գրասենեակը. հեռախօս № 608։ Գրասենեակը բաց է 9—1 ժամը ցերեկվայ եւ 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։
1—1

Нефтепромышленное Товарищество
„ВОРОТАНЪ"
приглашаетъ г.г. пайщиковъ своихъ въ помѣщеніе конторы Т-ва, съ 1-го апрѣля с. г., для обмѣна имѣющихся у нихъ временныхъ паевыхъ квитанцій на вполнѣ оплаченныя —пай—квитанціи.
Пріемъ и выдача квитанцій ежедневно отъ 10 до 1 часа дня.
1—4

Къ свѣдѣнію
Ванильный сахаръ представляетъ собою готово растертую съ сахаромъ ваниль и содержимое каждой трубочки ванильнаго сахара соотвѣтствуетъ дѣйствію цѣлой палочки ванили.
ФАБРИКАТ Т-ва
„Р. Кёлеръ и К° въ Москвѣ."
ПРОДАЖА ВЕЗДѢ ВЪ ЛУЧШИХЪ МАГАЗИНАХЪ.

1877 *թ.* 1882 *թ.* 1886 *թ.* 1896 *թ.*

Պ. Ա. Սմիրնօվի Ընկերութիւնը Մոսկվայում
հաղորդում է ի տեղեկութիւն իր յարգելի գնողների, որ բարձր յատկութեան ՍԵՂԱՆԻ ԳԻՆԻ, *Կովկասեան բնական* ԿՕՆԵԱԿ, *օղիներ եւ լիկեօրներ կարելի է գնել բոլոր խանութներում, իսկ մեծ քանակութիւններով, Մ օ ս կ վ ա յ ի գ ն ե ր ո վ, աւելացնելով միայն ճանապարհածախսը—* Ե Ղ Բ. Ա Գ Ր Ի Ա Ն Ն Ե Ր Ի *պահեստից, Բագւում, Քալանթարօվի պասսաժում։*
Պարսկաստանի բոլոր քաղաքների համար յիշեալ ապրանքները ուղարկվում են ակցիզը դուրս եկած։ (կ. հ.) 14—20

Հարկաւոր են երկու փորձված Ուսուցիչներ
ցէնզ ունեցող, Զանգեզուրի գաւառի Շիրվենանց գիւղի պետական երկդասեան գիւղական դպրոցի համար։ Ուսուցիչները կարող են լինել եւ ամուսնացածներ, ուսուցչութեան իրաւունք ունեցող։ Ի նկատի ունենալով, որ դպրոցում պէտք է սովորեն հայ եւ թուրք երեխաներ, ուսուցիչները պէտք է իմանան հայերէն, ցանկալի էր եւ թուրքերէն խօսակցական լեզուն։ Դպրոցում ուսումը կը սկսվի ներկայ տարվայ սեպտեմբերի մէկից։ Ցանկացողներին խնդրում են վաղօրօք յայտնել իրանց ցանկութիւնը։
Դիմել դպրոցի հիմնադիր Գասպար Տէր-Մարգարեանցին, Թիֆլիս, Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, տուն Դօբրժանսկու, № 18, *կամ «Մշակի» խմբագրատանը։* 2—10

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
վ ա ճ ա ռ վ ո ւ մ ե ն
«Գեղունի», պատկերազարդ հանդէս (Այվազօվսկու, Ադամեանի՝ զանազան դերերում, Պատկանեանի ընտանիքի, Նալբանդեանի շիրիմի եւ այլ զանազան գունաւոր պատկերներով զարդարված) տպ. Վենետիկ, գինն է 1 ր.
«Պատմութիւն Հայոց», հ. Ն. Թերճիմանեանի, պատկերազարդ, տպ. Վենետիկ 50 կ.
«Մատենադարան հայկական թարգմանութեանց նախնեաց (Դար Դ—ԺԳ) հ. Գ. Զարբհանալեանի, տպ. Վենետիկ 2 ր.
«Ներսէսի Դոքսապատուի կարգագրութիւն պատրիարքական աթոռոյն», հայերէն եւ յունարէն, հրատարակեց Ֆրանց Նիկօլ. Ֆինկ., տպ. Էջմիածին 1 ր.
«Պատմութիւն Հայկական տպագրութեան», սկզբնաւորութենէն մինչ առ մեզ, հ. Գ. Զարբհանալեանի, տպ. Վերետիկ 1 ր.
«Փ. Բիւզանդացի եւ իր պատմութեան խարդաղողը», քննութիւն Մ. Խորենացու աղբիւրների մասին. գրեց Յ. Դաղբաշեան տպ. Վիեննա 1 ր.
«Յովսէփ կաթողիկոս Արղութեան», Լէօյի 60 կ.
«Բնաշխարհիկ բառարան», հատոր Դ. տպ. Վենետիկ 1 ր. 30 կ.
«Ընտիր Հայկազունք» պատկերազարդ Հ. Յ. Թորոսի 2 ր. 50 կ.
«Նոր տարրաբանութիւն», պատկերազարդ, երկու մասի բաժանված Հ. Պ Գաֆրան, տպ. Վենետիկ կազմած 1 ր. 50 կ.
«Արեւելեան մամուլ», Մ. Մամուրեանի, յունվար տպ. Իզմիր 40 կ.
«Բանասէր», Բասմաճեանի, Դ. հատոր, տպ. Պարիզ 50 կ.
Գրախանութը ամեն լոյս տեսած գիրք իսկոյն ձեռք է բերում։
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ «ГУТТЕНБЕРГЪ». Г. Галустяну Лорисъ-Меликовская ул. № 11. 3—3

Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.